



# ANYAI HAGYATÉK BENCÉNEK...\*

## MÁTYUS ALIZ: EL SE HAGY...

A rokon lélek Szentí Tibor nemrég, prózában elbeszélte költeményekként jellemezte Mátyus Aliz írásait. Ezt megerősítem Tamási Áron: Szülőföldem című könyvéből vett idézettel: „Miénk a fény, amit lelkünkbe fogadunk, s a föld, amelyen élünk és meghalunk.”

A Magyarország felfedezése sorozat ifjú szerzőjeként, Holnapon innen, tegnapon túl című könyvével 1980-ban berobbant, Erdei Ferenc-díjat elnyert szociográfus írásai, könyvei sorra jelentek meg és olvasó közönségre találtak a nyolcvanas évek végéig. A társszerzővel írt Maga ura parasztok és uradalmi cselédek című, a Gyorsuló idő sorozat, népszerű-tudományos könyve (1984) után, az önsorsát is kereső falukutató szenvedély vezette a szépirodai eredmények föl-fölvillantó Pusztafalu és Faluregény című szociográfiai (1987, Magvető) megalkotásakor.

Megrázó tragédiák; édesanya halála, majd tűzben pusztuló kiskunsági tanyája, illetve a föllángoló szerelem sorsfordító adományaként Aliz 1988-ban, immár negyvenévesen, megszüli Bencéjét. A nomád nemzedék – egy jurtaállító kis közösség – tagjaként ismeri meg a Kiskunságot, s ehhez a vidékhez köti ez a későbbi életét meghatározó csoda.

Gyermeke apjával nem sokáig élnek együtt. Ő azonban másfél évtizeden át figyelmének és energiáinak javát Bence nevelésére fordítja. Munkahelyi feladatait becsülettel ellátja, de írói-közéleti létét szünetelteti. Elsuhan fölötta a

rendszerváltás, a politikai miázmák sokasága. Ezalatt azért még kiszakad belőle az Anya meghalt (1992, Széphealom Könyvműhely) című könyve, és városában, Pápán – korábbi írásaiból Képzelt címmel – egy kis válogatást is megjelentettek tőle 1999-ben.

Írói újjászületését – ahogy azt új könyveiből érezhetjük – főként Bencének s annak az anyai ösztönnek köszönhetjük, amely minden jót és szépet át akar örökíteni gyermekére. Neki szól az ajánlás is: „Könyvem gimnazista Bence fiamnak ajánlom, akkorra, amikor már saját családja, mint burok veszi körül.” Mátyus Aliz mindhárom könyve; az egymásra épülő Kígyószisz (2004), a Kőmadár Zuglóban (2005), de főként az El se hagy... című legutóbbi remeke (2009), az Orpheusz Kiadó és vezetője Deák László költő gondozásában jelent meg. Erről a szerző lábjegyzetben is szól. Műfajukat tekintve e kisregények rendhagyó alkotások. Olyan önéletrajzi elemekből sarjastott novellafüzérek, amelyekben az anyai érzelmek hullámai, a megismertető és a tudásra ösztönző szándék átszivárványozódik azzal a bölcs derűvel, amely az élet szeretetét, szépségét sugallja. Aliz egyik interjújában így vall erről:

„A kötődés fontos. Legerősebben emberekhez kötődöm, aztán helyszínekhez. Talán az sem véletlen, hogy egy olyan településhez is, mint Zalalövő, ahol csak megszülettem. Kilenc hónapos voltam, amikor apám városába, Pápara költöztünk, 1949-ben pedig követ-

tek bennünket az anyai nagyszülők is, kulákká nyilvánították őket... Van olyan falu, mely a kutatás miatt lett fontos, például Zemplénben Pusztafalu. Mindazt, amit jó esetben unokaként megtudhattam volna, ott tanultam meg. Ott tanultam arról a világról, melynek méltósága van, amelyekben az emberek tudták, miért tartanak valakit többre maguk között. Az ott megismert világ nagyapámra, így Zalalövőre emlékeztetett... Más településekhez szerelmeim, házasság, megismerkedés miatt kötődöm, ilyen Sümeg, Debrecen, Kecskemét. És Pécs. Óbudát és Zuglót a fiam születése után ismertem meg jobban, az ember gyerekkel lakja be azt a várost, melyhez különben nincs köze (idézet Mórocz Zsolt interjújából – Zalai Hírlap).

El se hagy című könyvében szinte kézen fogva vezeti fiát-olvasóját gyermekora tájain túl a mai világ csodáihoz is. Néhol hosszabban megáll, elidőzik, olykor elmélázik az apró örömök tengerében. A természet szépségének szerető fiával közös fölfedezése varázslatos erővel hat rá, amely tájleírásait is átéltesíti. Legyen szó akár a Csobánc megmászásáról, a Balatonról avagy kiskunsági tanyájáról. Akkor is Bencéhez szól, amikor magányos pápai útja, ozorai kirándulása vagy anyjával közös mátrai üdülése emléklélményeit ecseteli. Mindezek nyomán fel-feltör néhány nagyszerű művészeti alkotás élménye; Bergman és a cseh újhullám-filmektől, Illyés Gyula- és Füst Milán-versekig, s

\* Az írás első megjelenése a Hítel című folyóirat XXIII. évfolyam, 2010. novemberi számában, 121-123. oldal.

a kitűnő Hrabal idézettől, az általa fordított Lev Usztyinov Kristályszív című drámáig és a döbbenetes erejű Frida Kahlo festményekig (Bécsben most nyílt meg nagyhatalású kiállítása!).

A lélek útjain talán még nagyobb szeretettel, empátiával kalauzolja fiát, embertől emberig. Van, akiket csak röviden említ, mint pl. a barátait, kortársait vagy a család nagy festőművészt, Czencz Jánost. A közeli családtagokhoz meg vissza-visszatér, beavat titkaikba. Egyes szám harmadik személyben. Feldehíthetetlenül.

Így ismerhetjük meg – emléktöredékekből – az itthon „államilag család-talanított” s ezért disszidáló öccsét, Tamást. A nagy magyar patrióta Amszterdamban talált új otthonra, alapított családot, s a rendszerváltás után holland családjával együtt akart hazatelepülni. Erősen készült, Istenmezején házat, földet is vett, ám felesége és gyermekei még vívódtak. Aztán bekövetkezett a tragédia, amiről így ír:

„...Tudja ő, az ő öccse nem egy született érendellenességbe hal bele, hanem a honvágyába. Az agyvérzés pillanatában az az utolsónak kiejtett Jézus Máriám, egyszerre árulkodik a történet tisztánlátásáról, s talán előzményként annak belátásáról, hogy soha nem fog-nak tudni hazamenni, nincs mire, nincs hova, nem is lesz mire, nem is lesz hova. Jézus, Mária!

Az Amszterdamból Magyarországon töltött nyári egy hónapok még csak az évben felgyülemlett hontalanság kipihenésére se lehettek elegendők. Hogyan lehetett volna egy zalalövői, néhány fányi erdőből, a nagyapai birtoktöredékből annyi tartást és méltóságot meríteni, a pápai nagyanyai kocsmá mai közönségéből annyi figyelmet kicsikarni, a fővárosi családtagokból annyi szeretetet kipréselni, a nélkülöző, a szegény istenmezejeikből a jövőépítő tervekre annyi igenlést kapni, hogy az a hazatéréshez megerősítő hitet és egy újabb évhez kellő kurázsit adjon...”

A könyv talányos címére, a kómban fekvő szeretett testvér történetéből kapjuk az egyik magyarázatot:

„...Mi az, hogy valaki nincs, aki el se hagy? Felrándul a feje, akár az egész felső teste, ha így nem fullad meg. Mozog a szeme, néha mintha nézne. De nem néz vele. Sose lesz vége. Lehet hozzá szólni, bármikor lehet, mindent lehet mondani neki, nem hall semmit. Egyszemélyes jelenet főszereplői a test mellett megálló családtagok. Zajlik a

Ionescodráma... Innen van, de nincs itt....

...Elhagyta övét, és nem hagyta el. Elhagyta őt is.

Remeg a hangja, s ez ismétlődik gyors egymásutánban. Belőle jön, így, ez az elhagy, el se hagy. Hogy szóljon hozzá, ha az öccsének nincs tekintete? Nincs tekintete. Mozdul a szeme. Rám néz vele? Meghalok bele?”

A testvérszeretet fájdalmas apoteózisa mellett a boldogító szerelem a cím másik magyarázata:

„...Meddig tart a boldogság, csak abból, hogy emberek boldognak hiszik az embert? Pillanatig se? S meddig tart-ható fenn egy kép, amihez emberek ragaszkodtak, amit szerettek? S fontos-e ez?

Kivetül a kőfalra az óriási árnyék. S amíg kivetül, hiába nincs a másik, van. Dolgozik a műterem asztala mellett, festi a könyv lapjait. Ül a festőállvány-nál, kéket használ, és pirosat. Világot jár. Újra Párizst és Indiát. Találkozója van a Gangesz partján.

Úszik és látja. Járja az erdőt, és látja. Keveri az ételt, és látja. Fogja a kávécsészét, és látja. Fekszik az ágyán, ott van a becsukott szeme mögött. Alszik és álmodja. Van. Nem hagyta el. Nem tudja elhagyni.

Aki nincs, és mégis van, nem hagy el.

El se hagy.

És egyszerűtől kezdve újra íze lesz a frissen eltett görögdinnyehéj dzsem-nek. És a kávénak. És örömük a hajnaloknak. Annak, ahogy a nap a hegy mögött felkel. Ahogy volt, és nincs köd a völgyben. Minden újra lesz.

Álmodik is újra. Az álmai se váltak meg tőle.”

A kisregény talán legszuggesztívebb része a fiáért és annak kedveséért aggódó – a harsány szomszéd kommentárjaitól, és a tévéképernyőjén látottaktól –, feldúlt anya gyöttrődése a 2006 októberi rendőri brutalitásokat tapasztalván:

„...Meresztette szemét a képernyő-re, hangosított a készülékén, nem akarta, hogy a szomszédjától hallja a hangot. Ezt most ő nézi. Újra állt a képernyő előtt, ki kellett derítenie, élő közvetítés folyik-e. Arcokat próbált a civil oldalon meglátni, fiát kereste, micsoda képtelenség, keresi, hogy ne találja.

Fia korú fiút döntenek le a robotok a földre, pillanatok alatt körülállják. A kamera elől takarják, vagy ez az ok nélkül beléjük táplált eljárás? Jönnek

a többiek, a többi robot, nekik a lábuk van betáplálva, mind rúg a földön fekvő testbe, egyet. Robotok, nem vitás. Nem tudják, amibe rúgnak, mi az.

De most kamera van, mikrofon, kérdeznek is. Mi volt a földre került fiú bűne? A szemtanú igyekszik magának is válaszolni, nagyon megfontolt. Az, hogy a rossz irányba futott.

Jézusom, rossz irányba. És mihez képest? Honnan futnak itt az emberek, és hová? S mi elől?...”

Aztán felidézi az 1956-os forradalom fájó emlékét is, ahogyan édesapjával, családjával átélte.

Nemrégiben szülőföldjének jeles helyein, Vasváron és Zalalövön rendezett könyvbemutatókon, méltatója lehettem könyvének, érzékeltam azt az érdeklődő ragaszkodást, ami iránta, írásai iránt megnyilvánult. Láthattam a tornyos házat és a sarokszobát, amelynek ablaka alatt hajdan – a közeli templomból odacipelt harmóniumon játszva – adott szerenádot a gazdag parasztpolgár lánynak a szegény szerelmes kántortanító, s ahol később Aliz született.

A jó hangulatú bemutatón egy idős férfi velünk üzent, hogy adják vissza a Kossuth Rádiót és szignálját, mert ő azon nőtt föl, de nem fogja elismerni és hallgatni addig, amíg újra fel nem hangzik rajta az „Eljen a magyar szabadság, éljen a haza!” dallama. Maradjon addig a MR1!

Az igény – úgy tűnik – nem idegen a könyv szellemiségétől, ezért került elő a bemutatón. Mátyus ebben az egyre mostohább világban a legrosszabból is igyekszik kihámozni a jót, az életre buzdító tanulságot. Lelkébe sok fényt fogadott, ami e sorsregényéből is kiviláglik. Bemutatja nemcsak Bencének, de kortárs közönségének is esendőségeinket múltunk és létünk maradandó értékeivel együtt. Gyakran visszatér tápláló forrásaihoz; családjához és városához, Pápához. Sodró erejű lírai valomásaival átszótt jelen, a közelmúlt s a – szülők, nagyszülők beszélgetéseiből, az emlékezetfoszlányokból kirajzolódó – régmúlt avatja identitáserősítővé e művét. „Hollóidőben” élünk. Pusztulunk, ahogyan hajdan Szilágyi István hódoltságkorban játszódo, nagyhatalású regényének derék magyarjai... Én minden gyermekvállaláson töprengő, hezitáló fiatalnak a kezébe adnám Mátyus Aliz e meggyőző kis zsebregényét, hogy olvassa, és kapjon kedvet, lélek-erőt, bátorítást a túléléshez; a szerelem gyümölcséhez s utódainak tisztességes fölneveléséhez.